

Maria Assumpció Soler, mestra i escriptora entre dues dictadures

Carme Ramilo

Resultaria totalment incomprensible i incoherent intentar deslligar la vida i l'obra de la mestra i escriptora Maria Assumpció Soler i Font de la seva ciutat natal, Girona, i dels dos règims dictatorials que, malauradament, van coltellajar la Catalunya del segle vint i la trajectòria de molts dels nostres polítics i intel·lectuals.

Maria Assumpció Soler va néixer el 22 d'abril de l'any 1913 al número 16 del carrer de la Força. Silvestre Font i Pou, el seu avi matern, havia muntat en els baixos de la casa una botiga de queviures coneguda amb el nom de Can Silvestre.(1) La seva àvia, Maria Giralt i Font, l'àvia Marieta, com l'anomenaven els néts, feia, a més a més, de planxadora. El matrimoni havia tingut quatre fills: Lluís, Enriqueta, Coloma i Joan. Una de les filles, Coloma Font i Giralt, es va casar amb Pau Soler i Soler; ell feia d'impressor a l'Hospici de Girona i ensenyava aquest ofici i el de fuster i electricista als nois que hi residien, i ella, de soltera, havia fet de pentinadora, activitat que va deixar gairebé definitivament en casar-se. Fruit d'aquest darrer enllaç, van néixer un noi i dues noies: Maria Assumpció (en qui centrarem el nostre estudi), Joan, nascut un any més tard que la primera, o sigui, el 1914, i Conxita, nascuda el 1922.

Maria Assumpció Soler sempre havia sentit una gran admiració pel germà petit de la seva mare, l'oncle Joan. Joan Font i Giralt, només dotze anys més gran que la neboda, era un sacerdot i un esperantista de reconegut prestigi que havia presidit els congressos que se celebraven anualment a diferents ciutats de l'Europa d'entreguerres, des de les quals enviava postals a Soler: Cracòvia, Praga, Berlín, Viena, Graz, Budapest, Anvers. Sempre envoltat de llibres, Joan Font va escriure una revista en esperanto titulada *Espero Katolika*, que un amic seu seminarista holandès difonia per Europa. A més a més, l'oncle Joan, una de les persones més

importants en la infantesa i en la joventut de Soler, era, segons ella mateixa, un home d'una intel·ligència extraordinària i, sobretot, «un gran catalanista».(2) Aquest darrer tret de ferma catalanitat, heretat també del seu avi Silvestre, va caracteritzar de manera clara i contundent –òbviament dintre dels límits que la situació política i social li va permetre– la personalitat de Maria Assumpció Soler al llarg d'absolutament tota la seva vida. L'afusellament, l'any 1936, de l'oncle pels voltants del Col·lell, i la desaparició, també durant la guerra, del seu germà Joan, van colpir-la cruelment.

Pel que fa a l'escolarització de Soler, tant ella com la seva germana van estudiar al col·legi de les Escolàpies, a l'edifici on actualment es troba ubicat el Col·legi d'Arquitectes de Girona, al costat de la Catedral. El centre, castell irreductible de castellanisme, segons Soler, era el més proper al domicili familiar; el seu germà Joan, en canvi, va anar al «Grupo», Grup Escolar de la Gran Via. Va ser precisament a les Escolàpies on Soler va conèixer la que seria una de les seves millors amigues, Llibertat-Dolors Serra, olotina, filla de republicà convençut, acusada després de la Guerra Civil de comunista, per estar inscrita (pel seu pare) en el registre civil amb el nom de Llibertat. Posteriorment, Soler i Serra van cursar juntes estudis de magisteri a la Normal, en plena dictadura de Primo de Rivera. En un article entranyable publicat el 24 d'abril de 1988 a la secció «El Ventall» del *Punt diari* titulat «Trobarem a faltar el teu somriure...», Soler explica que Serra classificava les persones segons la forma de somriure: un d'ells era el somriure violeta o el d'incrèdilitat de la pròpia vàlua, el d'aquells que mai no donen importància al que fan i tot els sembla poc remarcable. Aquest era segons Serra el somriure de Soler, perquè feia unes poesies excel·lents i unes cartes precioses i sempre deia que no valien res.(3)

JORDI SOLER

Maria Assumpció Soler,
a la seva casa de Girona.

CINQUANTA ANYS DE DOCÈNCIA

En acabar els quatre cursos de carrera universitària, després de fer les pràctiques a Sils, amb la senyora Maymí, i abans d'estar oficialment a l'escola pública, perquè la seva edat encara no li permetia sol·licitar una interinitat, va romandre tot un curs a Vilobí d'Onyar, com a ajudant de la mestra titular Àngels Pastells.(4) Durant aquest temps, Soler va viure amb Pastells, casada amb Rossend Puigvert, farmacèutic, i el seu fill Joaquim, que residien, al seu torn, amb els pares i amb la germana d'ell. Rossend Puigvert, que era un home culte, bon coneixedor dels intel·lectuals del moment i de la música clàssica, i un gran aficionat a la fotografia i a la ràdio, va influir molt en Soler: va familiaritzar-la amb les revistes *La Publicitat* i *Mirador*, també va posar-la en contacte amb les millors plomes catalanes de l'època, moltes de les quals ella encara no coneixia «per haver begut més en fonts noucentistes».(5) Soler tenia divuit anys quan va deixar la família Puigvert, i ho va fer «pensant que havia estat formant part d'un retall de seda xinesa amb ocells i flors».(6) de la qual afirmava no haver-ne trobat mai més enlloc.

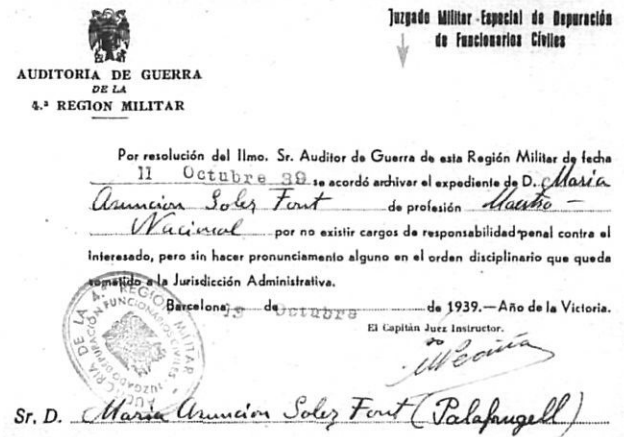
El 15 de setembre del 1932, Soler va iniciar a Rupià la seva carrera professional en la docència a l'escola pública. Va estar-hi gairebé dos anys (fins al 16 de juliol de 1934). Des del 14 de novembre del 1934 fins al 31 de gener del 1950 va exercir, amb plaça en propietat, a l'escola Torres Jonama de Palafrugell, inaugura el 1925. L'abril del 1938, en plena Guerra Civil, va néixer al barri

de les Fonts de Terrassa,(7) on s'havia anat a refugiar per fugir dels bombardeigs, el seu fill, Jordi Soler i Font. Un cop acabat el conflicte bèl·lic, Maria Assumpció Soler va recopar la seva plaça de mestra a l'escola Torres Jonama, però pel fet d'haver-se afiliat durant la República a la FETE-UGT (Federación de Trabajadores de la Enseñanza) va incorporar-se a la docència amb un expedient obert per la Delegación Provincial del Ministerio de Educación. A més a més, ni Soler ni la resta de mestres no van cobrar el mes de gener: no els el van pagar ni els perdedors, els republicans, ni els «grans victoriosos»;(8) aquests darrers els van donar l'excusa que no els havien servit a ells. Els anys de postguerra van ser durs i difícils. A Soler, només l'estada a l'hotel Costa Brava, on s'allotjava a Palafrugell,(9) se li emportava pràcticament tot el sou. Va ser en aquest lloc on va conèixer personalment Josep Pla. L'escriptor havia fet amistat amb el senyor Quintà, figuerenc, que residia al mateix hotel que Soler. En certa ocasió, a l'hivern del 1948, Pla va donar-li un llibre (una traducció sud-americana de *Por quién doblan las campanas*) per al senyor Quintà. Pla li va recomanar molta prudència, ja que, en ple règim franquista (de moral, com sabem, rígida, puritana i repressiva), l'obra estava prohibida per la censura. Durant aquests anys a Palafrugell, Soler va integrar-se i va participar molt en la vida cultural del poble: entre finals de març i el 4 de maig de 1947 van fer-se quatre sessions al Casal Popular de la població empordanesa de la comèdia musical en tres actes i nou quadres *Colorín Colorado*, sota l'auspici d'Acció Catòlica i la direcció de Maria Assumpció Soler.

Entre el gener del 1950 i l'agost del 1952, Soler va viure i va treballar a Barcelona, primer a l'empresa del seu oncle Lluís i després en una escola privada, de la qual no n'ha esmentat mai el nom en cap dels seus articles. El dia 4 d'agost del 1952 va demanar concurs de trasllat, i el primer de setembre del mateix any, i fins al 4 d'agost del 1980, va estar treballant a l'escola de Sant Gregori. En un principi, va viure a Mont-ras, en un pis llogat; més tard, va mudar-se a un altre que estava en més bones condicions, propietat de la mare de Joaquim Vidal i Perpinyà. Finalment va decidir desplaçar-se diàriament des de Girona, on vivia la seva mare, ja enviudada,(10) per així poder tenir cura d'ella (mentre era a l'escola, se'n feia càrrec la seva germana Conxita). Soler va ser directora del col·legi de Sant Gregori, del qual va criticar-ne sempre la dificultat que hi havia per escalfar les aules i el molest ressò de la veu que tenien. Va demanar novament concurs de trasllat, i des de l'1 de setembre del 1980 al 16 d'octubre del 1982 (data de la seva jubilació) va exercir a l'escola Migdia de Girona, on va celebrar el seu cinquantè aniversari com a mestra.

EL PREMI FASTENRATH DEL JOCS FLORALS

Amb l'obra *L'escollit*, Soler va aconseguir fer realitat (encara que parcialment) el seu somni d'escriptora: el 1959(11) va guanyar el prestigiós premi Fastenrath de novel·la en els Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili,(12) celebrats aquell any a París amb

Notificació del Jutjat Militar de Depuració de Funcionaris, de 13 d'octubre de 1939.

motiu del centenari del certamen. Però, tal i com afirma Jordi Soler, «als capitosts provincials del Ministerio de Educación Nacional no els va fer cap gràcia que una de les seves funcionàries hagués gosat tenir tractes amb una colla de rojo-separatistes que havien fugit a l'estranger, encara que l'assumpte no fos de caire polític sinó cultural»(13) i li van prohibir anar a recollir el premi (l'inspector Bastons va amenaçar-la de perdre la seva carrera de mestra si hi anava). Finalment, va ser Maria Castanyer, que també havia resultat premiada amb la Flor Natural gràcies a l'obra *Endimió*, qui li va portar el diploma (la dotació econòmica va anar a parar a un Casal català a l'Argentina). Aquests Jocs del centenari van tenir lloc al gran amfiteatre de la Sorbona, el 14 de juny; dos ministres francesos i el president Tarradellas van presidir-ne el comitè d'honor; entre els seus membres hi havia Pau Casals, François Mauriac, Josep Camer, Just Cabot, Pierre Vilar, Lluís Nicolau d'Olwer, Rafael Patxot, Josep-Sebastià Pons i Albert Camus,(14) i d'altres intel·lectuals també molt destacats en el món de la cultura. La festa de celebració(15) va ser una setmana després, el 21 de juny, a la Maison de la Mutualité de la mateixa capital francesa. La participació en aquests Jocs va ser molt elevada: 370 treballs, dels quals dos-cents tretze procedien del Principat de Catalunya, i la resta, de Mallorca, València, Andorra, l'Alguer, Estats Units, Anglaterra, Amèrica del Sud, el Rosselló i d'altres contrades de França. Entre els guardonats, al costat del nom de Maria Assumpció Soler, en destacaven d'altres també tan remarcables com Manuel de Pedrolo, Joan Triadó, Albert Manent, Joan Fuster o Aurora Bertrana.

La novel·la *L'escollit* va restar, però, inèdita gairebé cinquanta anys: el 1959 els editors van considerar que el català no era productiu, tal i com va passar durant aquelles dures dècades de dictadura amb moltes altres obres. Va ser, però, l'Associació Suport a la Dona de Palafrugell, artífex del projecte «Dones amb nom propi», que té com a objectiu intentar recuperar personatges i col·lectius femenins oblidats o infravalorats que hagin tingut

rellevància a Palafrugell, que va aconseguir, després de molts esforços (entre els quals, l'econòmic), que *L'escollit* veiés finalment la llum pública i arribés, el març del 2005,(16) a les mans del públic lector (Soler feia un any just que havia mort). En la novel·la, segons les encertades paraules de Jordi Soler, la «descripció del Barri Vell gironí, antic, monumental i hermètic alhora, és tan precisa com la de cadascun dels personatges de l'obra; els indrets i la gent acaben sent un tot indissoluble, i, a mesura que el lector s'endinsa en aquest món de ficció tan palpable, tan creïble, tan obsessiu, pren cos la sospita que els carrers, les escales, els patis interiors i els habitacles, la mateixa Catedral, determinen, com un fat escenogràfic, el caràcter dels *dramatis personae* i el desenllaç a què es veuen abocats».(17)

NARRADORA I PERIODISTA PROLÍFERA

Maria Assumpció Soler narradora-periodista, atesa la qualitat de l'elevat nombre d'articles que va anar publicant a diverses revistes i diaris, és mereixedora d'una minuciosa anàlisi literària. Durant els anys cinquanta i seixanta, va col·laborar esporàdicament, en un obligat castellà, a *Gerunda. Educación y Cultura*,(18) la publicació del SEM (Servicio Español del Magisterio). Per altra banda, al principi de la dècada dels seixanta va realitzar diverses incursions a *Los Sitios*. En aquests articles parla reiteradament, i des d'una òptica molt crítica, de temes directament relacionats amb la seva estimada Girona.

El carnet de M. A. Soler com a redactora de la Revista de Girona.

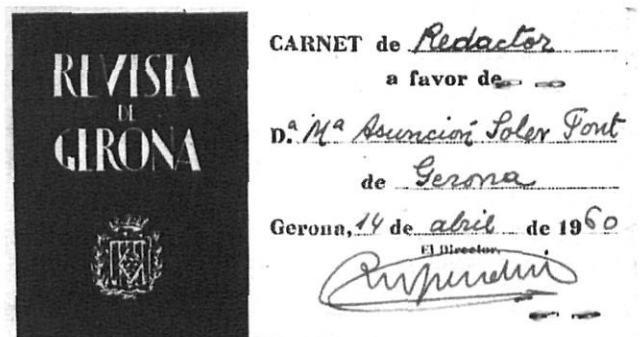

Foto de curs de l'escola de Sant Gregori, amb M. A. Soler a la dreta.

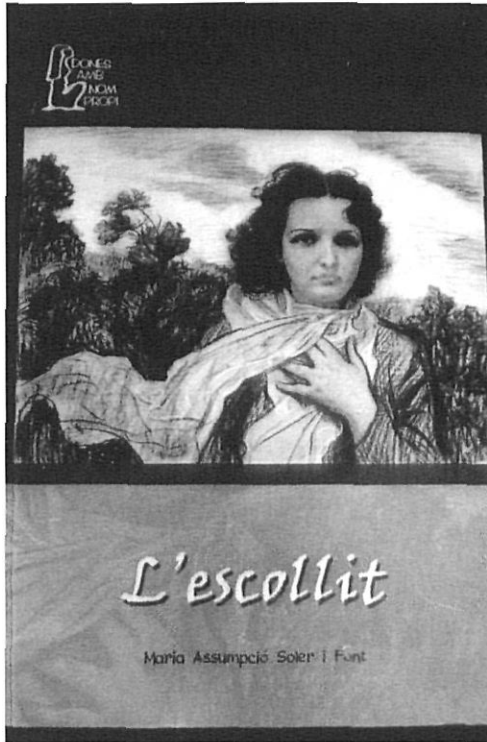
El nom de Soler també va aparèixer a les pàgines de la *Revista de Gerona*, actualment *Revista de Girona*, des del seu primer any i número, el primer semestre del 1955, fins al número 28, el tercer trimestre del 1964. Els tres poemes(19) que hi va publicar estan escrits en català. En el que porta per títol «Les hores perdudes», la veu poètica es lamenta de l'inconvenible pas del temps, en veure que «les hores cauen, lentes, rodolant / per la clepsidra folla de la vida, / i gra per gra, l'arena és exhaurida / i el temps, que l'engoleix, segueix avant». (20)

Els articles, d'una qualitat literària realment gens menyspreable, estan, en canvi, escrits obligatòriament en castellà (cal no oblidar el moment social i polític en el qual es trobava el nostre país). En ells, Soler tracta, amb extrema pulcritud, característica constant al llarg de tota la seva obra, artistes i intel·lectuals gironins com Víctor Català, Emília Xargay o Domènec Fita, entre d'altres, i descriu amb unes extraordinàries pinzellades lingüístiques plenes de color i relleu indrets o aspectes de la seva ciutat: la Devesa a la tardor, les Fires, les desaparegudes lluminàries de la Puríssima, la majestuosa Catedral, o la Costa Brava com a etern motiu literari. A més a més, Soler va escriure-hi el *Prontuario de la Prensa Provincial*, compendi de les ressenyes i dels articles més destacats apareguts poc temps abans en els diaris i revistes de la província de Girona.

L'any 1975 Esteve Albert i Corp va editar el recull poètic *Les cinc branques (Poesia Femenina catalana)*, a Engordany (Andorra). Els compiladors van ser-ne el mateix Albert, Roser Matheu,(21) Octavi Saltor, Antoni Sala-Cornadó i M. Assumpció Torras. El criteri utilitzat a l'hora de situar les escriptores catalanes en una o altra branca va ser l'estrictament cronològic segons la data de naixement: la lila (segles XIV i XV); la groga (1811-1899); la blava

(1900-1919); la rosa (1920-1940); i la verda (1940-1953). Maria Assumpció Soler apareix en la branca blava, amb el poema titulat «Acció de gràcies», juntament amb una breu biografia seva, en la qual es destaca especialment el premi Fastenrath del 1959.

L'activitat de Soler com a periodista es va prolongar prolíficament a través de la revista *Presència* (des del 12 de desembre del 1982, núm. 564, fins al 1 de febrer del 1987, núm. 780,(22) els diumenges va publicar a la secció «Temps era temps» més de dues-cents narracions-article(23) encapçalades per cites de personatges coneguts) i del *Punt diari*, actualment *El Punt* (des de l'1 de març del mateix 1987 fins al 21 d'abril del 1990,(24) va publicar-n'hi, a la secció «El Ventall», més de cent-cinquanta, primer els diumenges i, a partir del 25 de febrer del 1989, els dissabtes). En algunes ocasions, a través d'una veu narrativa en primera persona, intradiegètica i marcadament crítica, i, en d'altres, a través d'una tercera persona més objectiva, externa als fets narrats, Soler tracta temes tan diversos, interessants i punyents (el lector mai roman indiferent) com la guerra i la postguerra, l'expulsió dels jueus, la seva família i la seva infantesa i joventut, la situació de marginació de la llengua catalana, l'ensenyament, la història de Girona i de Catalunya, fets polítics del seu moment, Barcelona, els anys de docència a Vilobí, a Palafrugell, a Sant Gregori i a Girona, Josep Pla, *Les cinc branques*, la música (sobretot Mozart), les flors, els Jocs Florals, la dona i la literatura, i un llarg etcètera. Tot i aquesta innegable i rica productivitat literària i periodística, Maria Assumpció Soler va afirmar haver-se sentit tota la vida «una frustrada com a literata». (25) El fet de prohibir-li el Ministeri de Enseñanza d'anar a París a recollir el Fastenrath i la posterior negativa dels editors de publicar *L'escollit* van afectar-la enormement i va començar a agonitzar la seva pròpia vàlua com a escriptora.

Portada de la novel·la *L'escollit*, publicada l'any 2005.

SIMBIOSI TERRA-LITERATURA

Maria Assumpció Soler va morir a la seva ciutat de l'ànima, Girona, el dia 24 de març del 2004, amb noranta anys d'edat, com a conseqüència de greus problemes renals, i va ser enterrada el divendres 26 de març al santuari de Maria Auxiliadora, als Salesians. El novembre del mateix any, es van aprovar en el Ple Municipal de l'Ajuntament de Girona els nous noms per a diversos carrers de la ciutat, entre els quals el de Maria Castanyer Figueras, el de Montserrat Llonch Gimbernau (pintora deixeble de l'escola pictòrica d'Orihuel) i el de la mateixa Soler, paral·lel al carrer Puig de Montilivi. A més a més, el dia 8 de març del 2005, TV3 Comarques de Girona va retransmetre un interessant reportatge sobre la vida i l'obra de Soler.

«Els lligams de la literatura amb el territori», afirma Narcís-Jordi Aragó, «són dobles. D'una banda, cada terra dona un tipus determinat d'expressió literària; de l'altra, cada escriptor pot descriure un indret de tal manera que, després de llegir la seva obra, el lector no pugui trepitjar-lo sense veure'l amb els ulls de qui l'ha escrit». (26) Aquesta idea crec que és totalment i lícitament aplicable a l'obra de Maria Assumpció Soler, si més no, sense cap mena de dubte, en el meu cas, que ja m'he convertit indefugiblement en captiva de les seves paraules.

Carme Ramilo Martínez és filòloga i professora de llengua i literatura catalanes.

Notes

- (1) Quan Soler tenia set anys, el seu avi va vendre la botiga i tota la família va traslladar-se a viure a un pis proper situat davant les escales de la Pera. Anys més tard, tomaren, però, al número 16 del carrer de la Força.
- (2) SOLER, Maria Assumpció, «Galeries de retrats», *Presència*, núm. 579, 7 setembre 1986, p. 36
- (3) A l'entrevista que el periodista Pere Madrenys va fer-li, i reafirmant la idea de Serra sobre Soler, aquesta darrera afirmava: «Jo fa molts anys que escric coses en prosa i en vers, però sóc tan meticulosa que ho estrippo gairebé tot, després... Sempre em fa la impressió que no interessarien a ningú». (*Presència*, núm. 703, 11 agost 1985, p. 30).
- (4) A l'entrevista de Joaquim Vidal i Perpinyà i Josep Collelldemont i Oliva, publicada a la revista *Set en U* (juny 1995, p. 7-9), Soler descriu extensament el curs que va treballar al costat d'Àngels Pastells.
- (5) SOLER, Maria Assumpció, «Complir cent anys», dins «El Ventall», *El Punt*, 13 maig 1989.
- (6) *Ibidem*.
- (7) A Terrassa, hi vivia una germana de la seva mare, la tieta Enriqueta, i a Barcelona, l'oncle Lluís.
Durant l'embaràs Soler va rebre també molt suport a Palafrugell de la família de la seva exalumna Àngela Piferer i Piferer.
- (8) Hi apreciem un to clarament i explícitament irònic: Soler era contrària a qualsevol règim dictatorial.
- (9) SOLER, Maria Assumpció, «És verda la persiana?», «El Ventall», *Punt diari*, 29 abril 1989.
- (10) *El seu pare, Pau Soler, va morir l'any 1967. Més endavant, mare i filla van deixar el carrer de la Força i van anar a viure a un pis del carrer Marquès de Caldes de Montbui de Girona, al mateix replà i davant per davant de la seva germana Conxita. (Tant el fill de Maria Assumpció, Jordi Soler, com la seva germana, Conxita Soler, i les nebodes, m'han permès tenir accés a tot el fons documental de la família).*
- (11) El 1951, Soler ja havia presentat *L'escollit* al premi Joanot Martorell; en aquella ocasió, el guanyador va ser Josep Pla, amb *El carrer estret*. La novel·la de Soler va quedar, però, entre les dotze obres finalistes. Tal com explica Jordi Soler en el pròleg de l'edició de *L'escollit*, Maria Assumpció Soler «va picar la novel·la a màquina a les oficines que l'oncle Lluís [...] tenia a Barcelona, davant per davant de l'estació de França, utilitzant una vella i lenta Underwood, gairebé entre classe i classe, en dies festius i quan la feina de casa la deixava lliure».
- (12) VEÏGU FAJUL, Josep, *Els Jocs Florals de la llengua catalana a l'exili*. Publ. Abadia de Montserrat, Barcelona, 2002.
- (13) SOLER, Jordi, «La meua mare ha escrit un llibre», *El Punt*, 18 novembre 2004, p. 6.
- (14) Soler hauria recollit el premi de la pròpia mà d'Albert Camus. Aquella inapel·lable (com en tota dictadura) prohibició del Ministeri de Educació va negativitzar enormement l'esperança de la gironina d'arribar algun dia a ser una escriptora reconeguda i valorada.
- (15) El Gran Festival va ser patrocinat i organitzat pel Casal de Catalunya i pel Comitè d'Organització del Centenari dels Jocs Florals.
- (16) SOLER I FONT, Maria Assumpció, *L'escollit*, Associació Suport a la Dona de Palafrugell, març 2005 (amb el suport de l'Ajuntament de Palafrugell, l'Ajuntament de Girona, l'Ajuntament de Sant Gregori, la Diputació de Girona i «la Caixa»).
- (17) SOLER, Jordi, pròleg a *L'escollit*.
- (18) En l'article «Blancos y negros», publicat al número 466 de *Gerunda*, l'octubre del 1963 (any XVII de la revista), SOLER crítica l'actitud racista contra els negres als Estats Units.
- (19) «Acció de gràcies» (1r semestre 1955, p. 99), «Les hores perdudes» (desembre 1957, p. 62) i «Preludi de Nadal» (4t trimestre 1960, p. 8). Molts dels poemes i escrits de Soler es conserven encara inèdits.
- (20) «Les hores perdudes», *idem*.
- (21) Roser Matheu, filla del prohoms de la Renaixença Francesc Matheu, i Maria Assumpció Soler van mantenir una fluïda correspondència.
- (22) A partir del número següent, el 781, va deixar de publicar-se la secció «Temps era temps».
- (23) He decidit definir els escrits periodístics de Soler amb el nom de narracions-article perquè contenen, per una banda, una certa objectivitat de crònica, i, per l'altra, són breus obres literàries afaïxonades des d'un punt de vista totalment subjectiu i personal.
- (24) A partir d'aquesta data va desaparèixer la secció «El Ventall».
- (25) Vegeu l'entrevista de Pere Madrenys (*Presència*, 11 agost 1985)
- (26) ARAGÓ, Narcís-Jordi, dins *El menú de l'escriptor. Literatura i territori*, editat per l'Ajuntament de Salt, Ajuntament de Girona, Biblioteca Pública de Girona i Diputació de Girona, Girona, 2005 (transcripció de la conferència del dia 26 de febrer del 2005 a la Biblioteca Ernest Lluch de Girona).